

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ЛОГІКА ЕВОЛЮЦІЇ ФЕНОМЕНУ «АНАЛІЗ»
В КОНЦЕПТ «АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ»THE LOGIC OF THE EVOLUTION OF THE PHENOMENON
OF “ANALYSIS” INTO “ANALYTICAL CENTRES” (THINK TANKS)

У статті розглянуто феномен аналітичних центрів («фабрик думок»), їх еволюцію та ключові концепти. Подано історичне підґрунтя цих понять, починаючи від філософських робіт Аристотеля та Канта, що започаткували системне вивчення аналітики. Окреслено основні аспекти їх праць та здобутків в сфері розвитку поняття аналізу. Приділено важливу увагу визначенню їхнього внеску в розвиток поняття аналізу як методу дослідження, що дозволяє розчленовувати складні концепції на простіші елементи для глибшого розуміння та побудови наукових міркувань. Досліджено сучасні трактування понять аналізу та аналітики, виокремлено спільне та відмінне цих понять, зіставлено аналіз та синтез. Акцентовано взаємозв'язок між поняттями аналізу, аналітики та аналітичної діяльності, як ґрунтовних в проблемі аналітичних центрів. У статті досліджено становлення перших «фабрик думок» у світі, зокрема у Великій Британії та США, а також проаналізовано передумови їх виникнення та походження терміну «think tank». Презентовано сучасні аналітичні центри (так звані «think tanks»), їх функції, методологічні основи та вплив на ухвалення управлінських рішень. Висвітлено етапи розвитку аналітичних центрів у світі та їх ролі в сучасному суспільстві, зокрема в Україні та важливість використання аналітики для швидкого реагування на виклики сьогодення. Автори роблять висновок про необхідність подальшого дослідження взаємозв'язку між розвитком аналізу та становленням аналітичних центрів. Зокрема варто розглянути місце аналітичних центрів на світовій арені прийняття рішень, їх можливості співпраці з закладами вищої освіти та, зокрема, функціонування таких фабрик думок на базі університетів, як окремих дослідницько-аналітичних підрозділів, для розвитку науки та сприянню покращення роботи закладу освіти.

Ключові слова: аналіз, аналітика, аналітична діяльність, аналітичні центри, університетські аналітичні центри.

The article explores the phenomenon of think tanks, their evolution, and key concepts such as analysis and analytics. The authors examine the historical background of these terms, beginning with the philosophical works of Aristotle and Kant, who initiated the systematic study of analytics. They outline the key aspects of their contributions to the development of analysis as a research method, which allows for the deconstruction of complex concepts into simpler elements for deeper understanding and the formulation of scientific reasoning.

In addition, the authors investigate and compare modern interpretations of the terms «analysis» and «analytics,» highlighting the similarities and differences between them, and drawing comparisons between analysis and synthesis. The authors emphasise the interrelation between analysis, analytics, and analytical activity, underlining their role as the foundation for the functioning of analytical centers. The article also examines the formation of the first think tanks in the world, particularly in Great Britain and the USA. It analyses the preconditions for their emergence and the origin of the term «think tank.»

The article further analyses contemporary think tanks, their functions, methodological foundations, and their influence on decision-making processes. Special attention is given to the stages of think tank development worldwide, their role in modern society, especially in Ukraine, and the importance of using analytics to respond swiftly to contemporary challenges. The authors conclude that further research is needed to explore the connection between the development of analysis and the evolution of think tanks. In particular, it is important to consider the role of think tanks on the global decision-making stage, their potential collaboration with higher education institutions, and the functioning of university-based think tanks as independent research and analytical units to foster scientific development and improve the performance of educational institutions.

Key words: analysis, analytics, analytical activity, think tanks, university-affiliated think tanks.

УДК 37 4.72:005.642.4
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/76.1>

Крижановська В.В.,
аспірантка кафедри освітології
та психолого-педагогічних наук
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Швидкий, нестабільний розвиток суспільства, неконтрольовані зміни у політичній, економічній та зокрема у освітній сферах створюють нагальну потребу у продукуванні нових наукових структурах, що зосереджені на виробленні унікальних раціональних та оперативних рішень. Такі центри необхідні у всіх сферах суспільства і називаються такі центри аналітичними. Зокрема

деякі університети мають вже такі фабрики думок, що продукують аналітику корисну для своїх університетів та суспільству взагалі. Тому останнім часом такі центри на базі університетів користуються значною популярністю та привертають до уваги до своєї специфічної діяльності. Важливим аспектом проблеми є розгляд етимології цього поняття, а також його базових феноменів. Тому доцільним ми вбачаємо розглянути спочатку поняття аналізу та аналітики, що мають своє історичне коріння.

Слово «аналітика» походить від грецького слова «analytike», що в перекладі означає мистецтво аналізу [1]. Скільки існує та розвивається людство – стільки ж буде розвиватися це мистецтво, основою якого, як не дивно, є аналіз. Його мета полягає у відокремленні важливого від неважливого та спрощенні складного [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковий дискурс проблеми розвитку поняття аналізу та аналітичних центрів представлений дослідженнями таких науковців, чії здобутки описують структуру аналізу, окреслюють основні його принципи та етапи (Л. Шашкова, Ю. Сурмін, В. Ільганаєва, Аристотель, І. Кант, R. Audi, J.B. Sykes, J. Baldwin, S. Blackburn та інші); досліджують питання аналітичної діяльності (В. Варенко, І. Захарова, О. Кобелєв, А. Колеватова, А. Коваленко, Н. Микитюк та інші) характеризують структуру та класифікацію аналітичних центрів, їх діяльність, виклики з якими вони стикаються, появу та розвиток фабрик думок (А. Валюх, О.А. Годлюк, Є. Купілов, О. Маєвська, Л. Мельник, Ю.А. Никорович, М. Паталонг, І. Петренко, Н. Ржевська, О. Федорук, О. Сербін, Т. Ярошенко, С. Шулімов, В. Желанова, Е. Akman, A. Denham, M. Garnett, F. Keskin, N. Krishna, O. Kulac, J. McGann, R. Niblett, R. Sabatini, D. Stone, K. Weave та інші).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак дослідники розглядають ці поняття здебільшого нарізно та недостатньо показують взаємозв'язок між розвитком «аналізу» до аналітичних центрів. Тому, на нашу думку, питання еволюції поняття «аналізу» в аналітичні центри недостатньо розкриті, хоча є доцільним для повного розуміння розвитку та становлення аналітичної діяльності.

Мета статті. Розглянути поняття аналізу та аналітики, у контексті їх еволюції в концепт аналітичні центри.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Етимологія поняття аналізу та аналітики пов'язана ще з працями Аристотеля та Канта. Як зазначено у Великій українській енциклопедії, розвиток аналітики започатковано Аристотелем на позначення його як розділу логіки, присвяченого строгим силлогістичним міркуванням. Зокрема в його працях «Перша аналітика», «Друга аналітика» мислитель вперше узагальнив методи міркувань і зробив їх предметом систематичних наукових досліджень. Філософ відкрив закони тотожності, суперечності та вилучення третього, розвинув діалектику індукції, дедукції та логічного синтезу, визначив основні категорії, такі як простір, час, рух, кількість, якість, форма і матерія, розглянув питання можливості та дійсності, необхідності та випадковості, особливого та загального [3]. Основна заслуга Аристотеля полягає в тому, що він започаткував системне вивчення світу та природи [3, 4]. Це дало поштовх

до розвитку аналітики як системи, що охоплює процес збирання, оброблення, аналізу даних для отримання нових знань і прийняття рішень.

Наступним філософом, чії здобутки у розвитку аналітики ми дослідили, був Іммануїл Кант. Мислитель виокремив трансцендентальну аналітику, властиву тільки людському розуму, свідомості, що стосується форм пізнання [3].

Означена аналітика стала основним компонентом його філософії, яку мислитель схарактеризував у праці «Критика чистого розуму». У ній зосереджено увагу на розумінні того, як людське пізнання пов'язане з набутих досвідом, встановлено зв'язки та викорнено умови його набуття. Кант виділив та описав основні аспекти трансцендентальної аналітики. Мислитель окреслив роль розуму та розрізнив поняття знання та інтуїції, характеризуючи взаємодію таких компонентів, як розум, що відповідає за мислення, та аналіз об'єктів, які ми сприймаємо інтуїтивно. Таке розмежування ілюструє, що знання функціонує незалежно від сенсорного сприйняття, проте «співпрацює» з ним для формування цілісних понять [5]. До того ж філософ виокремив апіорні концепції, як ті, що не залежать від набутого досвіду, що формують знання. На думку Канта, деякі категорії знання такі, як причинність та єдність, необхідні для організації та розуміння досвіду, що, своєю чергою, становить базу для трансцендентальної аналітики [6].

Принагідно зауважимо, що обидва філософи жили та розвивали поняття «аналітики» та «аналізу» у різні епохи. Завдяки їх доробкам людство змогло досягнути того рівня розвитку аналізу та аналітики, що ми маємо та використовуємо нині.

Аналітика є результатом специфічної діяльності – аналітичної та/чи інформаційно-аналітичної, основою якої є безпосередньо аналіз. Хоча не варто ототожнювати ці два поняття.

Поняття аналізу досліджувала низка науковців [7] (табл. 1) їх дефініції представлено нами в табличному форматі.

Аналізуючи дослідженні визначення ми виділили спільне та відмінне в концепції поняття аналізу [7].

Усі філософи трактують поняття через процес розбиття чи ізоляції складних понять або структур на більш прості частини. Це є основною характеристикою аналізу у філософії та науці: Audi – «розкладання на простіші елементи»; Sykes – «ізоляція елементарних понять»; Baldwin – «розбиття концепції на прості частини»; Blackburn – «аналіз складних систем через її прості елементи» та Hügli і Lübcke – «розкладання на частини».

Audi, Hügli і Lübcke протиставляють аналіз синтезу (прямо чи опосередковано), що означає, що аналіз розкладає складне на просте, тоді як синтез поєднує елементи в єдине ціле.

Дефініції поняття аналіз

№	Визначення	Автор
11.	Процес розкладання концепцій, пропозицій (суджень), лінгвістичні системи (комплекси) чи фактів на їх простіші окремі складові.	Audi Robert, (ed.), 1999
22.	1. (процес) Розділення на простіші елементи процесом аналізу (протилежне синтезу); формування суджень; 2. (в математиці) Використання алгебраїчного підходу та обчислень в розв'язанні проблем.	Sykes J. B., (ed.), 1976
33.	Ізоляція (виокремлення) елементарних понять з більш складного будь-яким методом.	Baldwin James Mark, (ed.), 1925
44.	Процес розбиття концепції на більш простих частини таким чином, щоб показати логічні взаємозв'язки в структурі.	Blackburn Simon, 1996
55.	Філософський аналіз це метод дослідження (запитів) в якому кожен намагається оцінити складну систему через призму обмірковування (аналізу) її простіших елементів зі фокусом на взаємопов'язання (взаємозв'язок) цих елементів.	Routledge Encyclopedia of Philosophy, 1998, by Thomas Baldwin
66.	Теорія концептуального аналізу зазначає концепцію – (загальне лінгвістичне значення) – фундаментальним об'єктом філософського дослідження, що висвітлює концептуальні контенти вираженими в обов'язкову концептуальну істину.	Routledge Encyclopedia of Philosophy, 1998, by Robert Hanna
77.	Розчленування, розкладання на частини, протилежне синтезу.	Philosophie Lexikon, 1997, ed. A. Hügli and P. Lübcke

Baldwin, Blackburn та Routledge зазначають, що аналіз часто фокусується на виявленні логічних чи концептуальних взаємозв'язків між елементами, на які розкладається об'єкт аналізу. Ці зв'язки дають змогу краще зрозуміти сутність елементарних понять.

Однак Audi виокремлює можливості використання математичного підходу – алгебри та обчислень для вирішення проблем, що не присутнє в інших визначеннях, де фокус на філософському чи лінгвістичному аспекті.

Sykes згадує «будь-який метод» для ізоляції елементарних понять, що дає ширше розуміння аналізу на методологічному аспекті поняттю аналізу як методу дослідження. Інші автори більше акцентують на логіці або структурі (наприклад, Baldwin і Blackburn).

Таким чином, всі визначення мають спільну основу в розумінні аналізу як процесу розкладання складного на простіші частини, але різняться у фокусі на конкретних аспектах (логіка, мова, математика) і методах проведення аналізу.

Авторське трактування поняття аналізу, пов'язане з його розглядом як методу розкладання складних процесів та фактів на прості складові з виокремленням їх взаємозв'язків, задля пошуку ефективних та адекватних управлінських рішень, тобто одного з ключових методів, що застосовують для написання аналітики.

Наразі поняття «аналітика» є не лише мистецтвом аналізу, а й результатом специфічної діяльності, спрямованої на пошук раціональних управлінських рішень на підставі доказового аналізу. І розвиток цього поняття та нагальна необхідність у підготовці аналітики спричинив появу специфічних структур – аналітичних центрів.

Аналітика – це комплекс принципів методологічного, організаційного та технологічного забезпечення як індивідуальної, так і колективної розумової діяльності, що дозволяє ефективно обробляти інформацію для покращення якості існуючих знань, здобуття нових, а також підготовки інформаційної основи для прийняття оптимальних управлінських рішень [1].

Важливо розуміти, що аналітику, нині, використовують саме як спосіб розробки управлінських рішень. Саме ця причина сприяла її розвитку, наскільки, що почали з'являтися специфічні установи, що займаються виключно аналітичною діяльністю та продукують аналітику.

Як зазначає О. Кобелєв, аналітична, зокрема інформаційно-аналітична діяльність почала активно розвиватись під впливом технічного прогресу, зокрема в епоху науково-технічної революції, адже це спонукало зростання відповідальності в управлінських рішеннях в умовах динамічного розвитку і відсутністю сталих умов. Ці чинники стали сприятливими умовами для створенню та розвитку інформаційно-аналітичних служб, зокрема всім відомим сучасним аналітичним центрам [8].

Перші аналітичні центри виникли ще у 19 столітті у Великій Британії та США. Одним із ранніх прикладів є Інститут Франкліна, створений у 1824 році в США, як пошана Бенджаміна Франкліна та розвитку його винаходів. Королівський інститут об'єднаних служб заснований у 1831 році у Великій Британії – нині виступає як незалежний аналітичний центр з дослідження оборони і безпеки. Причиною виникнення був заклик 1829 року до «наукового та професійного» підходу до військових питань. Також ще варто згадати Товариство Фабіана, що виникло у 1884 році в Великій

Британії. Воно вважає себе найстарішим політичним аналітичним центром у своїй країні. Більшість цих аналітичних установ 19 століття, а також перших центрів 20 століття, були засновані представниками міської еліти, яка вірила у важливість ідей, підкріплених дослідженнями та аналізом, і мала або знаходила фінанси для їх підтримки [9].

Аналітики організували лекції, рецензували наукові праці, залучали міністрів і чиновників, а також встановлювали контакти з експертами та бізнес-лідерами. Проте їхня діяльність була спрямована на вплив на окремих осіб та спільноти, а не на широку публіку [10].

Початок активного формування інформаційно-аналітичних служб, аналітичних центрів, припадає на середину ХХ століття. Більшість аналітичних центрів були створені після 1951 року [11]. Першопричинами створення центрів на Заході були: занепад Британської імперії та зростання впливу Сполучених Штатів; невдачі в ухваленні політичних рішень напередодні Першої світової війни; повоєнне поширення національного самовизначення та послаблення колоніальних систем управління по всьому світу [12].

В англомовній літературі аналітичні центри мають назву саме "think tank". Походження терміну "think tank" припадає на період Другої Світової війни у США. Перші "think tanks" були місцями, захищеними від прослуховування (tanks), де експерти цивільного та військового секторів розробляли стратегії військових дій та безпечно середовище для стратегічних військових органів. Початкові аналітичні структури, що вже мали назву "think tanks" виникли у США, Великій Британії та Німеччині на початку ХХ століття як відповідь на зміни в глобальній економіці та міжнародній безпеці [13].

І. Петренко, в своїй статті у Великій Українській енциклопедії, диференціює еволюцію аналітичних центрів на 5 етапів [14]:

1. Становлення аналітичних центрів, спрямованих на військово-промисловий комплекс, почалося наприкінці 19 – на початку 20 століття [14].

2. Формування організацій, що займаються вивченням проблем майбутнього, відбулося у 1960-х роках, як Гудзонівський інститут у Вашингтоні, США, та Римський клуб у Цюриху, Швейцарія та ін. [14].

3. У 1970-х – 1980-х роках аналітичні центри адвокатського типу захищали інтереси громадянського суспільства [14].

4. У 1990-х роках розвивалися локально орієнтовані аналітичні центри, такі як Інститут Аллегіні у Пітсбургу, США, та Інститут Манхеттена у Нью-Йорку, США [14].

5. У 2000-х роках почали формуватися мережеві аналітичні центри, які використовують мережеві технології та принципи віртуального

суспільства, такі як «Технет» та «Волонтери технічного сприяння» у США [14].

Станом на 2020 рік в Україні налічується близько 90 аналітичних центрів. У світовому рейтингу країна займає 19 місце, а в Європі – 8 місце за кількістю так званих «фабрик думок». Ці центри активно розвиваються не тільки в межах України, а й за кордоном. Це підтверджує міжнародний рейтинг, складений Університетом Пенсильванії в межах програми аналітичних центрів та громадянського суспільства – "Global Go To Think Tank Index Report". Рейтинг оцінює кількість, організацію, напрями діяльності та якість досліджень таких центрів [15].

Аналітичні центри («мозкові центри», «фабрики думок», англ. think tanks) структури або організації, що спеціалізуються на проведенні досліджень та аналізі державної політики. В своїй специфічній діяльності вони продукують аналітику та взаємодіють з відповідними суб'єктами надаючи їм рекомендації щодо виконання та прийняття управлінських рішень [16].

Висновки та перспективи. Таким чином, можна зауважити, що поняття аналізу та його розвиток, як метод розкладання складних процесів на його прості складові, для кращого розуміння їх взаємозв'язків склав основу аналітичної діяльності. А гостра необхідність в пошуку швидких рішень для складних суспільних, економічних, політичних процесів зумовив створення спеціальних установ, діяльність яких була зосереджена на «аналітиці». Тобто що перші центри, аналітичні служби (центри), були створені задля формування управлінських рішень для ефективного керування процесами науково-технічної революції і опісля закріпились як самостійні та, чи державні структурні організації для продукування швидких критичних рішень на виклики сьогодення. Крім того, варто зауважити, що фабрики думок функціонують нині не лише як самостійні або державні установи, безліч закладів освіти мають на своїй базі такі структурні підрозділи. Наявність їх дозволяє розвивати як сам заклад освіти, та науку взагалі, так і формувати в учасників освітнього процесу навички написання аналітики. Хоча питання співпраці між закладами освіти та аналітичними центрами, принципами їх діяльності необхідно розкрити детальніше.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Захарова І. В. Основи інформаційно-аналітичної діяльності – захарова І.В.-1.2.1. поняття «аналітика». *Бібліотека українських підручників*. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/27760-121-ponyattya-quotanaltikaquot.htm>

2. Сутність і тенденції розвитку аналітики державного управління. реферат. *Освіта.UA*. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18021/#google_vignette

3. Шашкова Л. Аналітика. *ВУЕ*. URL: <https://vue.gov.ua/Аналітика>

4. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ : Учебное пособие. Киев : МАУП, 2003. 368 с.
5. Kant's first critique: the transcendental analytic. *Noumenal Realm*. URL: <https://sinistredestre.wordpress.com/2012/02/11/kants-first-critique-the-transcendental-analytic/>
6. Трансцендентальна аналітика. *Stud*. URL: https://stud.com.ua/41656/filosofiya/transtsendentalna_analitika
7. Analysis > definitions and descriptions of analysis (stanford encyclopedia of philosophy). *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/analysis/s1.html>
8. Кобєлев О. М. Інформаційно-аналітична діяльність: джерела становлення та розвитку в 1970-1980 роки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2010. № 4. С. 51–59.
9. Krishna N. A think tank history: a view from india. *OTT*. URL: <https://onthinktanks.org/articles/a-think-tank-history-a-view-from-india/>.
10. Никорович Ю.-А. Історична еволюція європейських аналітичних центрів та їхня роль у виробленні політики ЄС. *Політичні інститути та процеси*. 2023. № 4. С. 61–65. URL: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-4.10>.
11. Світовий рейтинг аналітичних центрів – 2016. *Центр Разумкова*. URL: https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2017_01_27/2016_Global_Think_Tank.pdf
12. DPhil R. N. A history of think-tanks: 12 things you should know. *chathamhouse*. URL: <https://www.chathamhouse.org/2018/11/history-think-tanks-12-things-you-should-know>.
13. Варенко В.М. Інформаційно-аналітична діяльність: Навч. посіб.: Київ, Університет «Україна», 2014. 417 с.
14. Петренко І. І. Аналітичні центри. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Аналітичні_центри
15. Желанова В., Крижановська В. Трансформація діяльності університетських аналітичних центрів у контексті викликів сьогодення. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2023. (40 (2), 13–18. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2023.402>
16. McGann James G. 2020 Global Go To Think Tank Index Report, 2021.